

Περίληψη Εκδήλωσης

Ο τέταρτος δρόμος προς τον καπιταλισμό

Του Πασχου Μανδραβελή

Το βασικό επιχείρημα κατά της παγκοσμιοποίησης ήταν ότι κάνει τους «πλούσιους πλουσιότερους και τους φτωχούς φτωχότερους». Αυτό, όπως και πολλά άλλα συνθήματα, δεν στηρίζεται σε πραγματικά στοιχεία. Οι πλούσιοι έγιναν πλουσιότεροι, αλλά οι φτωχοί έγιναν λιγότεροι. Σύμφωνα με την έκθεση «State of the future 2012» του ΟΗΕ, το 1981 το ποσοστό των ανθρώπων που ζούσαν σε καθεστώς απόλυτης φτώχειας (1,25 δολάρια την ημέρα) ήταν 52% του παγκόσμιου πληθυσμού. Το 2010 –και παρά την κρίση– το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 20%. Είναι λογικό, αν σκεφθούμε ότι μόνο η Κίνα και η Ινδία, χώρες που αθροίζουν το ένα τρίτο του παγκόσμιου πληθυσμού, απελευθέρωσαν τις οικονομίες τους, παρουσίασαν τρομακτικούς ρυθμούς ανάπτυξης, επιτρέποντας σε δισεκατομμύρια ανθρώπους να ξεφύγουν από το καθεστώς της απόλυτης φτώχειας.

Αλλά και μέσα στις ώριμες καπιταλιστικές χώρες οι φτωχοί δεν έγιναν φτωχότεροι. Έγιναν κατά τι πλουσιότεροι. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, το φτωχότερο 20% του πληθυσμού είδε την περίοδο 1979–2007 τα εισοδήματά του να αυξάνονται κατά μέσον όρο 2.400 δολάρια (αποπληθωρισμένα), ήτοι 16%. Το πρόβλημα όμως είναι ότι το πλουσιότερο 1% είχε αύξηση εισοδημάτων κατά 281%, δηλαδή κατά μέσον όρο 971.200 δολάρια. Οι συντελεστές ανισότητας σε όλο τον κόσμο πλην Λατινικής Αμερικής χτύπησαν κόκκινο.

Η ανισότητα, μέχρι να έρθει η παγκόσμια κρίση, δεν εθεωρείτο πρόβλημα. Από τη στιγμή που όλοι γίνονταν σε απόλυτα μεγέθη πλουσιότεροι, λίγοι νοιάζονταν για το γεγονός ότι οι περισσότεροι γίνονταν συγκριτικά φτωχότεροι. Η τρομακτική επέκταση του δανεισμού στις ανεπτυγμένες χώρες έκρυψε εν πολλοίς το πρόβλημα. Σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, «στις ανεπτυγμένες χώρες, σε περίοδο πέντε ετών πριν από το 2007, η αναλογία δανείων προς το οικογενειακό εισόδημα αυξήθηκε από 39% σε 138%» (World Economic Outlook, 2012).

«Κρίση υπερπαραγωγής

Μέχρι που το σύστημα στόμωσε. Η ανισότητα, που μέχρι τότε δεν ενοχλούσε, είχε ένα περίεργο αποτέλεσμα. Οι πλούσιοι, που γίνονταν αφορολογήτως πλουσιότεροι, ξαναέριχναν τα λεφτά τους στην οικονομία διά του δανεισμού κρατών και νοικοκυριών. Οι φτωχότεροι, που ήθελαν να ακολουθούν τις επιταγές της καταναλωτικής κοινωνίας, δανείζονταν χωρίς έλεγχο φερεγγυότητας. Η λειτουργία κάθε κράτους –ακόμη και του «ελάχιστου»– γινόταν όλο και πιο ακριβή και με δεδομένη την πολιτική των χαμηλών φορολογικών συντελεστών κάθε κυβέρνηση οδηγούνταν αναγκαστικά σε δανεισμό, κυρίως από τα πλούσια νοικοκυριά που προηγουμένως είχε αποφασίσει να τα φορολογεί χαμηλά. Έτσι δημιουργήθηκε «η οικονομία του χρέους». Όπως γράφει ο Ζακ Αταλί, «ενώ το ΑΕΠ των Ηνωμένων Πολιτειών, μεταξύ 1975 και 2007, πολλαπλασιάστηκε επί 8,75 σε ονομαστική αξία, το

ιδιωτικό χρέος εικοσαπλασιάστηκε και το δημόσιο χρέος τριπλασιάστηκε. Στα τέλη του 2007, το συνολικό δημόσιο και ιδιωτικό χρέος των Αμερικανών ανέρχεται στο 350% του ΑΕΠ, δηλαδή πολύ περισσότερο από το 1929».

Εκείνη την περίοδο, κάποιοι από τους δανειστές διαβλέπουν τους κινδύνους και προσπαθούν να διασφαλίσουν τη θέση τους επενδύοντας σε λιγότερο επικίνδυνα περιουσιακά στοιχεία (όπως π.χ. πολύτιμα μέταλλα). Σπάει ο ασθενέστερος κύκλος της «οικονομίας του χρέους», τα στεγαστικά δάνεια των φτωχότερων Αμερικανών. Οι μαζικές κρατικές παρεμβάσεις απλώς μεταφέρουν τη «φούσκα» του χρέους από τον ιδιωτικό στον δημόσιο τομέα (ΗΠΑ) και από τις αγορές στις πλουσιότερες χώρες (Ευρώπη). Το πρόβλημα όμως δεν λύνεται διότι ο καπιταλισμός έχει δύο ποδάρια: παραγωγή και κατανάλωση. Οι ανισότητες ευνόησαν την παραγωγή, ο δανεισμός για ένα διάστημα εξισορρόπησε την κατανάλωση, αλλά μετά το 2008 που δεν κυκλοφορούν πια δανεικά έχουμε στην ουσία –πέρα από τα επιμέρους χαρακτηριστικά– αυτό που ο Καρλ Μαρξ ονόμαζε «καπιταλιστική κρίση υπερπαραγωγής».

Αυτό το αντελήφθη μέχρι και ο Economist, ο οποίος την περασμένη εβδομάδα κυκλοφόρησε με ένα σχεδόν σοσιαλδημοκρατικό εξώφυλλο που είχε τον τίτλο «Αληθινός Προοδευτισμός. Η νέα πολιτική για τον καπιταλισμό και την ανισότητα». Το κύριο άρθρο του ξεκινούσε με τα αδιέξοδα της «επίχρυσης εποχής» (Gilded Age) που τέλειωσε με την κρίση του 1929 σημειώνοντας: «Το αυξανόμενο χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών μαζί με τον φόβο σοσιαλιστικών επαναστάσεων γέννησαν ένα κύμα μεταρρυθμίσεων από το σπάσιμο των μονοπωλίων του (Αμερικανού προέδρου) Θεόδωρου Ρούζβελτ μέχρι τον λαϊκό προϋπολογισμό του (Βρετανού πρωθυπουργού) Λόιντ Τζορτζ. Οι κυβερνήσεις ενίσχυσαν τον ανταγωνισμό, εισήγαγαν προοδευτικούς φορολογικούς συντελεστές κι άρχισαν να πλέκουν το κοινωνικό δίχτυ προστασίας. Ο στόχος αυτής της “Προοδευτικής Εποχής”, όπως ονομάστηκε στις ΗΠΑ, ήταν να κάνει την κοινωνία πιο δίκαιη χωρίς να μειώσει την επιχειρηματική ενεργητικότητα. Η σύγχρονη πολιτική πρέπει κατά τον ίδιο τρόπο να επανεφευρεθεί, να βρει τρόπους καταπολέμησης της ανισότητας χωρίς να πλήξει την οικονομική ανάπτυξη. Αυτό το δίλημμα είναι ήδη στο κέντρο της πολιτικής διαμάχης, αλλά αυτή περισσότερο παράγει θερμότητα παρά φως... Στο κέντρο της είναι η αποτυχία των ιδεολογιών. Η Δεξιά ακόμη δεν έχει πειστεί ότι η ανισότητα έχει επιπτώσεις. Η εξ ορισμού θέση της Αριστεράς είναι η αύξηση των φόρων και η μεγαλύτερη αύξηση των δαπανών, κάτι που δεν είναι λογικό όταν δυσκίνητες οικονομίες πρέπει να ελκύσουν επενδυτές και οι κρατικοί τους τομείς είναι πολύ μεγαλύτεροι από όσο είχαν φανταστεί ο Ρούζβελτ και ο Λόιντ Τζορτζ... Απαιτείται μια πιο δραματική αλλαγή σκέψης: ονομάστε την Αληθινό Προοδευτισμό».

Τρίπτυχο προτεραιοτήτων

Ο... τέταρτος δρόμος προς τον καπιταλισμό (ή τον σοσιαλισμό;) που προτείνει ο Economist συνοψίζεται στο τρίπτυχο «ανταγωνισμός, στόχευση, μεταρρυθμίσεις». Αμεση προτεραιότητα πρέπει να είναι το σπάσιμο των μονοπωλίων, είτε αυτά είναι κρατικά (όπως στην Κίνα, την Ινδία κ.ά. αναπτυσσόμενες χώρες) είτε είναι ιδιωτικά όπως οι «πολύ-μεγάλοι-για-να-αποτύχουν χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί» των ανεπτυγμένων χωρών. Η εκτενής απελευθέρωση των επαγγελματιών εμπίπτει σε αυτήν ακριβώς την κατηγορία.

«Δεύτερη προτεραιότητα πρέπει να είναι η επίθεση στην ανισότητα με πολύ πιο στοχευμένες και προοδευτικές κοινωνικές δαπάνες». Αυτό ειδικά στην Ασία, γράφει ο Economist (και στην Ελλάδα, θα προσθέταμε εμείς) σημαίνει «την αλλαγή των

ακριβών καθολικών επιδοτήσεων με κατά παραγγελία κοινωνικά δίκτυα προστασίας... Και οι πλούσιες και οι αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να αλλάξουν στόχους των κοινωνικών μεταβιβάσεων· από τους πλουσιότερους ηλικιωμένους και στους φτωχότερους νέους». Αυτό για τον Economist σημαίνει λιγότερα για συντάξεις και περισσότερα για παιδεία.

Τρίτη προτεραιότητα (και αυτή βγαίνει με αρκετούς δισταγμούς από τους συντάκτες του Economist) είναι η αλλαγή του φορολογικού συστήματος: «Να γίνει πιο αποδοτικό και κάπως πιο δίκαιο». Αν και για πολλές χώρες ο περιορισμός των δαπανών είναι ζητούμενο, το αφιέρωμα του Economist τελειώνει δίνοντας περισσότερο δίκιο στην πολιτική Ομπάμα αντί των Ρεπουμπλικανών. Είχε δίκιο όταν είπε ότι η «ανισότητα είναι το μεγάλο θέμα των καιρών μας»...

Ο ελληνικός «διάλογος» μετά την κρίση

Στην Ελλάδα η συζήτηση για το μοντέλο ανάπτυξης έγινε από θολή (προ κρίσης) σε χαοτική (μετά την κρίση). Η κατάρρευση του κράτους-πατερούλη το 2009 άνοιξε τον ασκό του λαϊκισμού. Αυτός επιβίωνε μεν ως βασική τάση σε όλα τα κόμματα, αλλά σε περιόδους κρίσεων ελεγχόταν από τη δομή των κομμάτων που ήταν κατά βάση αρχηγικά. Στην τρέχουσα κρίση, τα κόμματα βρέθηκαν χωρίς ισχυρούς αρχηγούς και –με εξαίρεση το ΚΚΕ– χωρίς συγκροτημένη ιδεολογία. Η δεξιά ιστορικά σπανίως ασχολήθηκε με ιδεολογικές αναζητήσεις. Στο ΠΑΣΟΚ έγιναν από τρία ιδεολογικά χωριά χωριάτες (το τριτοδρομικό του Α. Παπανδρέου, το κρατικο-σοσιαλδημοκρατικό του Κ. Σημίτη, το φιλελευθερο-σοσιαλιστικό του Γ. Παπανδρέου) και φυλλορρόφησε. Η ευρύτερη του ΚΚΕ Αριστερά, στην οποία ιστορικά γίνονταν οι περισσότερες ιδεολογικές διεργασίες, παλάβωσε έτι περαιτέρω προπαγανδίζοντας τα πάντα και τα αντίθετά τους.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα, όμως, είναι ότι η κρίση έφερε στην επιφάνεια θέματα που σε άλλες χώρες είναι λυμένα και εμείς τα είχαμε θάψει κάτω από συνθήματα του στυλ «Οι Έλληνες δεν είναι ρατσιστές». Έτσι, εκτός από το πρόβλημα της Χρυσής Αυγής, αναγκαζόμαστε να συζητήσουμε ξανά–μανά αν νόμος είναι ό,τι ψηφίζει το Κοινοβούλιο ή αν απαιτείται προηγούμενη έγκριση των πρυτάνεων και των συνοδοιπόρων τους φοιτητικών γκρουπούσκουλων στα ΑΕΙ. Γράφονται άρθρα για το ποιες (!) τακτικές βίας δικαιολογούνται σε μια δημοκρατία ή αν ο ανταγωνισμός βοηθά την οικονομία.

Το αποτέλεσμα είναι η συζήτηση για το μοντέλο ανάπτυξης να περιορίζεται στο «ρίχτε λεφτά (που δεν έχουμε) στην αγορά». Το ισοζύγιο φόρων–κρατικών δαπανών είναι άγνωστο ως έννοια, και το αποτέλεσμα είναι τα πολυποίκιλα μικρά και μεγάλα (επενδεδυμένα στο υπάρχον σύστημα) συμφέροντα να αμύνονται επιτυχώς, η ανεργία να έχει εκτοξευθεί στα ύψη και οι άνεργοι, που έχουν και τις μεγαλύτερες ανάγκες, να φιλοδορούνται από την πολιτεία με 12 ευρώ την ημέρα.

Η συζήτηση και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό συνεχίζεται. Σε άλλες τροχιές...

Διαβάστε